

Egy nap Konyovics Milánnál

B. Szabó György

Melyik nap történetét mondjam el?

Minden találkozásunk emlékezetes marad számomra. Emberi alakjáról szeretnék beszélni és — műveiről fogok szólni. Lehet-e a kettőt elválasztani egymástól?

Az idén nyáron három hétig éltem képei között és három héten át vendége voltam. Az utolsó napok egyikéről számolok be, úgy, ahogyan emlékezetemben maradt.

HAJNAL

Felhős, alacsony, szürke ég, didergő hajnali derengés. Hétfő.

A zombori vicinális tömve emberekkel: munkások, tisztviselők álmosan bókolva dőlnek egymásnak, a várva-várt szombat és vasárnap most foszlik semmivé.

Kofák, diákok, lakodalomból hazatérők állnak az ülések között: a hajnali mámor egyre dörmögőbb lesz és a másnaposság a tarkókra telepszik.

Égre tekintő csukott szemek: az álmom szökni készül, és az egyik csikorgó váltónál hirtelen lelép a robogó vonatról.

Futak előtt: lilán lejt a Fruska Gora és fehér füstfelhőben a beocsini cementgyár mocorgását sejti a tekintet; kertek és kapások vonulása a nyárfás irányában.

Petrovác: három szélesszoknyás parasztasszony kosarakkal, hevedekre erősített batyukkal kivörösödve lép fel a lépcsőn: vászonnal és szótessel kereskednek.

Gajdobra: a palánkai vonatra várakozók hosszú sorokban őrzik a fénylő sínek távolbafutó szándékát.

Odzsaci: sötétkék ruhában, fehér ingben és piros nyakkendővel fiatal, hegyesrepödrott bajszú kolonista áll és meleg barna szemével a vonat ablakait kémleli. A vagon majdnem kiürül: mennyi leszálló! A peron előtt

feketehajú, álcsony lányka lépked magassarkú fehér papucsban, imbolygó járással, rikító zöldszínű nadrág feszül rajta, a megtestesült egészség képe: kilencven kilós lehet. Hangos megjegyzések, füttyök, pisszegések kísérik vonulását: a vonatablakokat ellepte a sok éhes férfiszem. A lányka zavartalan nyugalommal lépked a kijárat felé és nem hederít a báméskodókra.

A kendergyár szürke kőkerítése hirtelen elmozdul: indul a vonatunk tovább.

Birtokomba veszem az ablakot és egészen magamra maradok.

A tájat nézem: az állomások, a bóbiskoló útitársak és az egyre világosodó vonatfülke egyszerre eltűnnek mellőlem.

A táj.

Júliusi reggel. A szürke égnek már semmi nyoma: a kék égbolton hatalmas kerek és ovális felhődarabok. A tarlókon búzakeresztek, amott friss szántás és haragoszöld kukoricások. Akácfa és tömzsi eperfa feszülnek az égnek, és minden erőlködés hiábavaló és reménytelen:

Idill és dráma.

Álom és por és sár.

Harc és lemondás.

A táj hirtelen metamorfózis: minden részlet képeket sorakoztat a szemlélő elé és a végtelenbe futó sík keretbe kényszerül.

A valóság művészetté lesz és minden az Ő képeire emlékeztet!

Mi ez? Varázslat?

Megpróbálok ellenállni és tárgyilagos akarok maradni. Részleteket figyelek meg, amik soha az Ő képein nem tűntek fel, színeket látok, amelyekkel palettája adós maradt: szürkéket és lilákat. És formákat, amelyeket meg sem kísérelt rögzíteni.

Az eredmény: az eddig színesen kavargó táj hirtelen elszíntelenedik, minden diszharmonikussá lesz és formátlanná válik.

Valóság és művészet?

A táj, amely az Ő művészetében jobban hasonlít önmagára, mint a valóságban: részletek, amelyek az Ő képein az egész látszatát keltik, színek, amelyek palettájának tüzeiben kelnek életre és a piromániás szenvedélyességével gyújtják fel a szürke, barna, lila és saszínű világot, formák, amelyek az Ő értelmezésében elnyerik értelmüket és a létezés törvényszerűségeit váltják valóra.

És a művészet, amely legyőzi a valóságot, anélkül, hogy megtagadná eredetét és származását, és sűrített, tömény valósággá lesz, anélkül, hogy feladná önnön világának természetes rendjét.

Művész, aki nem másolja, hanem megjeleníti a tájat: víziók teremője, amelyek a föld életét és az alkotó művészi és emberi szorongásait egyesítik.

Művész, aki éltetője lett a tájnak és a táj, amely benne művészetté lényegült.

Művész, aki alkotómunkájában is a termőföld tempójához igazodott: a nyár, az aratás, a bőség és az emberi munka diadalait örökítette meg legiőbb alkotásaiban, s ahogy vénül, a táj és öregszik a nap, hogy végül is fehér hótakaró borítsa a földbe került magot —, mind ritkábban születik nála alkotás: a tél a pihenés, a nyugalom, az elmélkedés és az önmagával való szembenézés időszaka.

Erőgyűjtés új tavaszra, új holnapra...

Nézem a végtelen, dúsan termő földet, a vegetációnak ezt a féktelen, buja, gazdag áradását: ez is művészetére emlékeztet.

Képeire gondolok, amelyek úgy keletkeznek, ahogyan a föld terem és ahogyan az élet születik: a halál és elmúlás ellen viaskodva szüntelenül, de ugyanakkor túlmutatva az életen.

A művek örök tanúskodásra hivatottak.

REGGEL

Hosszú, tömött sorok vonulása a soktornyú város felé.

Egy-egy lihegve siető szembejövő: — Melyik vonat érkezett meg?

A vasúti park bokrai között, mintha rotyogó üstben készülne a kibírhatatlan forróságú júliusi délelőtt: sárgára zsugorodott levelek lemondva bámulják a satnya fűszálakat; hetek óta nem esett az eső.

Egy piros-zöld-sárga paraszttarisznya eltűnt a park egyik szelíden kanyarodó mellékútján: a tarisznya madaras-ábrája még sokáig ott lebeg a fák és bokrok között.

Hosszú, földszintes, sokablakos polgárházak, előttük virágoskert és az utca legvégén templomtornyok, a megyeháza homlokzata és a belvárosi emeletes házak feketedő tetőszerkezete.

A város.

Az apró, sötét boltok előtt reggeli vizesnyolcasok. Bent kocsikenőcsöt, kékkövet, raffiát és sárgára lakkozott ostor nyelet árulnak. Kocsma: a reggeli szalonnázást spriccerrel rekeszti be három falusi atyafi. Hirtelen pirosba és aranyba boruló homályos kovácsműhely. Szellőző búzaraktárak dohós ásisozása.

A város.

Az embereket figyelem, akik itt élnek, ezeket a házakat lakják, az embereket, akik lassan, tempósan hozzáigazítják mozdulataikat a hétfőhöz. Dörögve fut fel a rolló a boltajtón, amott két kiszolgálólány szoporázza lépteit, de nem szűnik csivitelni a tegnapi táncmulatságról.

Emberek.

Csontfogantyús botra támaszkodó öregasszony, fejét fekete csipkekendő fedi, kezében valószerűtlenül kicsiny tejeskanna. Lüszerkabátos kopasz bácsika, alighanem nyugdíjas, karján kosárral a piac felé tart. Mesterek a műhelyek előtt, zöld és fehér kötényekben, hangoskodva. Két doroszlói menyecske fityulásan egy szekér előtt, a szekéren sárgaarcú, aszott öregasszony fekszik.

Emberek.

Az Ő városa és az Ő emberei.

A képek, amelyek a tegnapi várost őrzik: az árkádos, sárgafalú, tornyos városházát, a Zsidó utcát, a Temető utcát, a Piacteret, kékre mázolt fabódéval az előtérben és kopott, vakolathullajtó tűzfalal a háttérben, a Múzeum tér barna akácfái között elnyúló »fiákerstand«-ot, a »Tri šešira« dülögő lépcsőfeljárását és a külváros falusi, vertfalú házait.

Aranyszínű templomtornyokat, amelyeket az aratás utáni búzamezők füledt forrósága hevített izzóvá: lobogó fáklya valamennyi.

Képek, amelyek a tegnapi világ embereit őrzik: a kisvárosi kávéház törzsvendégeit, olcsó szerelmet »üzleti« lányokat, koldusokat, papokat, cigányokat, fuvarosokat, mestereket, különcködő vidéki urakat, magános, elesett öregasszonyokat és kiskocsmák ivókompániáit.

Kimeríthetetlen áradása az embertípusoknak és valamennyit ez az istenhátamögötti vidéki élet formálta és torzította el: emberi drámák fojtogató keserűségét és tragikusságát érezzük.

A festő.

Az európai festészet metropoliszából érkezett majd harminc évvel ez-
előtt. Hazajött. Végleg. A négymillió fővárosból a vidéki kisvárosba, amely
inkább falu, mint város. S nyugodt tekintetével felmérte és számbavette
— a felnőtt ember és a festő szemével — a gyermekkor és az ifjúság tá-
jait. Ki sem mozdulva szűkebb hazájából, az elmúlt harminc év alatt meg-
tette a legnagyobb és legizgalmasabb felfedező utat: egy nem festői táj
művészi transzponálásával megtalálta önmagát és emberi és művészi
»credo«-ját.

A festő.

Három évtizeden át egy vidéki kisváros közönye, bamba érthetetlen-
sége és sárbahúzó lomhasága mellett is hinni abban, hogy ez a nap-nap
után megújuló viadal a valóság leigázásáért a lehető legméltóbb és legér-
demesebb művészi és emberi feladat.

Egyedül és sokszor magárahagyatva, önmagával és környezetével har-
colva szolgálni a művészi forradalom és a forradalmi művészet ügyét.

»Ordas eszmék« vicssorgásai között és az Európát mérgező »szörny-
államok« korában, az ember meggyalázásának és a szabadság haldoklásá-
nak végetnemérő iszonyú éjszakáján bízni az Ember és a Művészet fénylő
igazságában.

»Fehérek között« európai lenni!

Szeretném a szembejövők friss, reggeli tekintetéből kiolvasni: tudják-e
milyen alkotásokat rejt a város a falai között?

Szeretném megtudni: ismerik-e a festőt szülővárosában? ...

Nincs válasz.

DÉLELŐTT

A melódikus füttyürészés valahol a lépcsőházban kezdődik és lassan
közeledik a műterem felé.

Egy pillanat múlva már előttem áll: barna, nyúlánk alakja fehér ing-
blúzban, kék vászonnadrágban. Lábán meztlábrahúzott spárgatalpú cipő.

— Kezdjük?

Bólintok.

Az életmű számbavételének izgalmi. Nyomozás, képek felsorakozta-
tása a falak mentén, mérlegelés, párhuzamba állítás.

Egy-egy év termésének összegezése.

Új festői értékek feltűntetése és nyomonkövetése.

Az átmeneti korszakok jellegzetességei: új és régi minőségek kevere-
dése, szembeállása, küzdelme.

Új szintézisek megvalósítása.

Egy-egy probléma újrafogalmazása.

S nem megy.

Mégegyszer.

Nem sikerül.

Újra és újra.

Krízisek.

Egy izgató életmű művészi és emberi tanulságai.

Most megakadunk. Rövid szünet. Kezébe veszi a művei jegyzékét tartal-
mazó tenyérnyi nagyságú, keményfedelű kék könyvecskét.

Lapoz, keres, töpreng.

Emlékezik.

A nagyműterem besötétített ablaktáblái mind nehezebben állják a jú-
liusi nap ostromát: a meleg hőmpölyögve előzönlí a hatalmas műhely
minden zugát, és árad-árad a citromsárga-zöld toronyszoba felé is.

Az egyetlen el nem sötétített ablak tejüvege elfehéredve türi a kínzó forróságot és tehetetlen keserűségében szűri a fényt, amely először a festőasztalon heverő tubusokat veszi számba, azután a képeket vizsgálja, majd a szunnyadó eseteket szelíden dajkáló zöldmázás köcsögnek dől és onnan kacérkodik a sötétbarna almáriumon álló parasztkancsók kék-fekete ékítőményeivel.

— Vannak képek, amelyeket az ember szeretne viszontlátni... Már megpróbáltam magam is nyomozni a »Hercegovka« után. Harmincötben festettem. Itt van a róla készült fénykép... Csontos, karakterisztikus arc, díszes, ünnepi öltözet: kék, pirosak, sárgák... Pasztózusan festettem meg, emlékszem mennyire foglalkoztatott éppen ennél a képnél a kelme anyagszerűségének festői megörökítése... Érdekes szövetből készült a dolmány, ha jól emlékszem a bársony brokátnak egyik fajtája volt, arany paszomántokkal, zsinórozással és szövött-gombokkal díszítve... A régi, háború előtti parlament háznyaga vásárolta meg a képviselőház számára. Mi lett a kép sorsa, nem tudom... Lehet, hogy a megszállás első perceiben lábakelt, lehet, hogy a németek elcipelték, lehet, hogy egy később lebombázott házban valamelyik magánlakáson rejtegették... Ki tudja? A képviselőházban ma semmit sem tudnak róla... Sajnálom ezt a képet. Sajnálom a többit is, azokat, amelyekről nincs hír. Párizsban is maradt vagy háromszáz képem... Ha jól összeszámolom, több, mint kétezer képet festettem. Nem számítom ide a pasztelleket és azt a sok-sok rajzot; egyszer illene rendezni ezt az anyagot is...

Hallgatunk.

Elgondolkozva lapozgat a tenyérnyi kék könyvben.

— Itt van az Eichner-gyűjtemény »Dalmatinká«-ja, azután a harminckilencben készült »Kovácsműhely«, — ezt a képet nagyon szerettem, érdekes sötét felületek borították, ezek a sötét felületek azonban színesek voltak, fehér, vörös, kék fények világították meg az előtérben mozgó figurákat és a szerszámokat... Ismered a Jánosnál lévő őszi tájképet, annak a színei emlékeztetnek egy kissé erre a képre... A Matica képtárában van egy zombori városháza képem, aztán itt, Zomborban, Gyúrica Anticsnál ugyancsak egy zombori utcarészletem, a Zsidó utca; Pesten is akad ebből a korszakból egy-két képem, sajnos, többről még fényképfelvétel sem...

Elhallgat.

A kék könyvecske nyitva áll előtte, de nem lapoz benne tovább.

Elgondolkozva ül, kezében szemüveggel.

Emlékezik.

DÉL

Egy óra. Az utcán alig néhány ember. Az úttest forró: nehezen lépünk, mintha térdig szurokban járnánk.

A keskeny utca legvégén az árkaDOS, tornyos városháza sárgállik, bal-kézfelől ugyancsak hivatal-épület: az ablakok vég nélkül sorakoznak. Amott a gimnázium-épület hallgat: hideg, téglával fedett folyosóján néha, ritkán, csak a pedellus léptei visszhangzanak, komoran és ijesztően. Néhány nappal ezelőtt megkezdődött a nagyszünet.

A téren a körbefutó virágágyást fiatal gömbakácok őrzik és csenevész árnyékukban néhány delelő munkás keres oltalmat: elnyúlva hevernek a padokon. A piac is kiürült. A hosszú asztalok között egyetlen ember sincs. A földön hulladék, szenny, piszok.

Megáll, félkézzel a kerékpárt tartja.

— Szeretem a nyarat, a meleget... Sokszor festettem a búzát: zölden,

sárgán, aranyosan, dúsan, aratás előtt... Egy kicsit a búza festőjének tartanak, noha minden festői téma érdekelt, és aki egyszer majd végignézi képeimet, talán meglepődik, milyen sok figurális kompozíciót és arcképet talál... Az idén feladatszerűen búzamezőket festettem. A tegnapelőtti képpel lezártam ezt a vagy harminc képből álló cikksorozatomat... Lezártam?... A búza-téma harminc év óta izgalomban tart...

— Azt hiszem a tegnapelőtti nap volt a legforróbb az idén... Nem szeretek árnyékban festeni, csak a tűző napon... Egy óránál tovább azonban nem bírtam... Mintha lángot vetne a föld körülöttem és máglyán állnék, minden sárga volt és vörös, az ég fekete lett és haragoskék, és a nap, narancssárgán és pirosan, eszeveszetten szórta nyilait... Folyt a festék, csorgott, nemcsak a képről, hanem a plakettáról is; a tubusokban is olvadni kezdett... Szellő sem mozdult... Kibirhatatlan volt. Először történt, hogy megkívántam az árnyéket. Különös érzés. Amikor végre a hűvösbe értem, szemügyre vettem a képet. Elneveztem »Atom-nap«-nak. Van a képben valami, ami a nagy elemi szerencsétlenségek hangulatát idézi...

— Az atomkor festészete? ... teszi fel önmagának a kérdést.

— Engem aggaszt az atombombákkal való kísérletezés. Két háborút éltem át és a két háború előkészületeit is. Az új fegyverekkel való próbákat is ismerem. S mindig akadt egy örült, aki az ember ellen fordította a pusztítás legmodernebb eszközeit... És a tragikus az, hogy milliók pusztulnak el, amíg az emberiség rájön, hogy egy örült ész okozta a tengernyi szenvedést...

Arca elkomorul. Lassan lépegetünk tovább.

— Nem tudom, de lehet, hogy az ember egy nap rádöbben arra, hogy életének az a korszaka volt a legboldogabb, amikor még nem ismerte az atomfegyvereket... Az emberekből ma kezd kivészni a biztonság érzése. Nem tudja, mi lesz holnap... Pillanatok alatt országrészek tűnhetnek el, évezredek kultúrája semmisülhet meg, százezrével halhat az ember... Engem nyugtalanít a pusztítás ilyen lehetősége...

Hazaértünk.

Az elsötétített ebédlő kellemesen hűvös.

A »Családi interieur« hangulata a szobákban.

Most házigazda.

A zöld salátát Ő készíti el: olajosan, sok mustárral.

DÉLUTÁN

A kisműterem besötétítve.

Villanyfény mellett átlapozom a kiválasztott képek jegyzékét. A több, mint kétezer képből — százhusz. És a százhuszat is csökkenteni kell.

A monográfia terjedelme is elővigyázatosságra kényszerít: egy életmű sajátos dialektikáját kell érvényre juttatni.

Az alsó határ az 1922-es kubista-korszak.

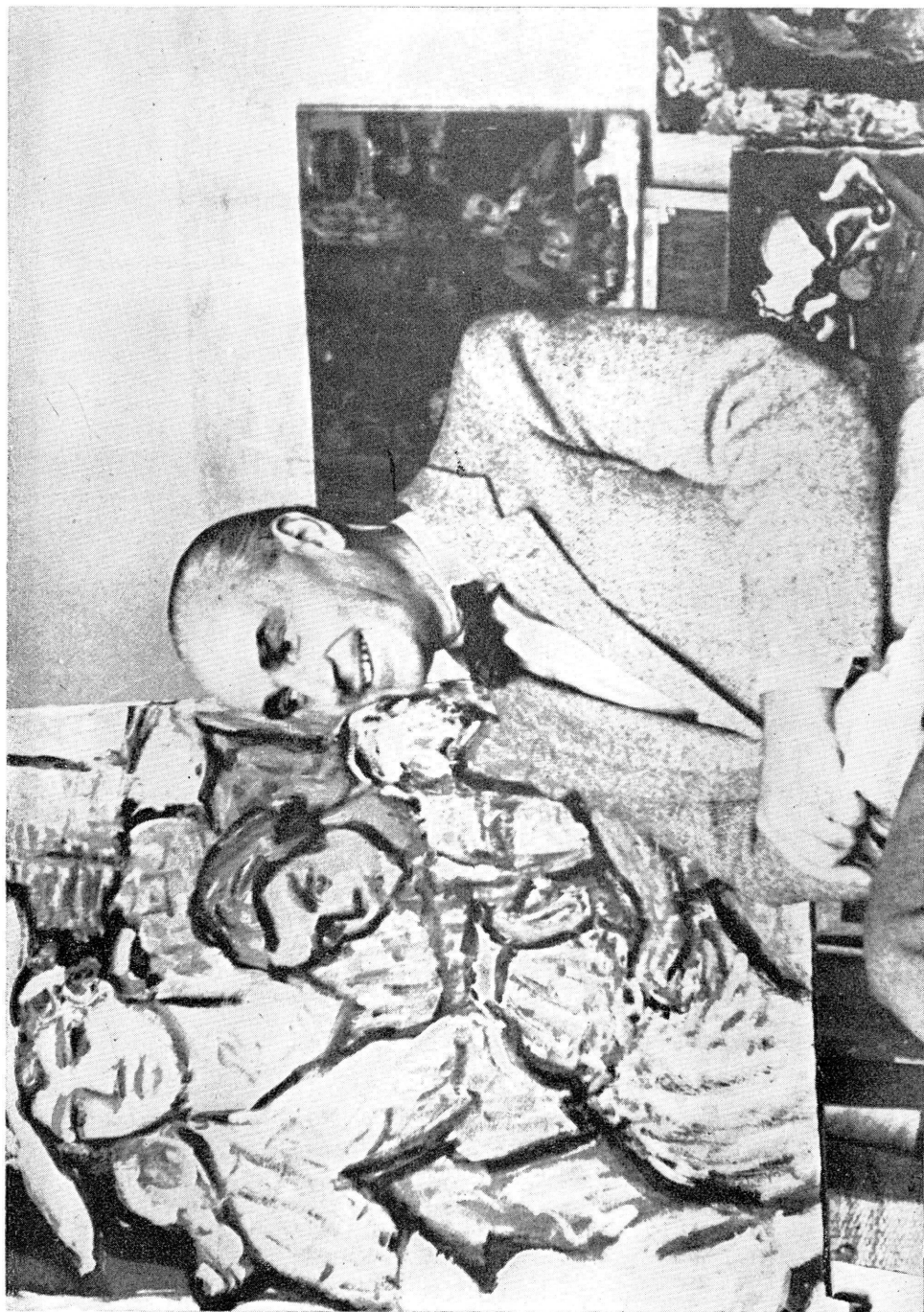
Mindössze néhány kép, de ennek a fejlődési szakasznak vannak meg nem kerülhető és az egész életműben megmutatkozó eredményei.

Elsősorban a képalkotó elemek egysége és szervezettsége. A festmény minden elemét funkcionálisan kell szemlélni: a rajz, a színek viszonya teremti meg a kétdimenzionális felület szerkezetét.

A valóság elemeinek ez a transzponálása és szintézise az alkotás lényege.

Minden műalkotás sűrítés.

A kép önálló egység és a festő feladata új, harmonikus egységek teremtetése.

MILAN KONJOVIC

Foto: Brezán Gyula

A kubizmussal való találkozás egy életre szóló tanulsága a képalakítás törvényeinek ismerete.

És milyen alapos ismerete!

A képalakító elemek értelmezésében és realizálásában egyre szabadabb és mind kötetlenebb lesz.

Az 1927-es postkubista piros-fehér-fekete »Csendélet«-től kezdve a Párizsban készült »Vasárnap délután«-ig és a Beljanszki-gyűjteményben lévő nagyméretű »Műterem«-ig — amely már a »kék-korszak« nyitányát jelzi — az önállósodás számos jelét fölfedezhetjük: a részleteket szigorúan alárendeli a szerkezetnek és a széthulló színes felületeket a sötét, sokszor komoran ható részek fegyelmezik és kényszerítik egységbe: a rajz szerepe itt még domináló.

A »kék-korszak« ezt a »szabályozódat« és a rajznak ezt a fegyelmezettségét tüntette el: a legérettebb darabokat Greco-i nyugtalanság jellemzi: a színek lávaszerű kitöréssel előntik a vászon fehérségét és csorgasukkal létrehozzák a felület szín-arabeszkjeit és szégyes ornamenseit. Az intenzív kékek viszonya a zöldekhez, pirosakhoz, rózsaszínekhez és fehérekhez sajátos feszültséggel tölti meg a műveket: minden kép ellentmondásokat old fel.

Lehet-e még fokozni a festői eszközök intenzitását?

A festői bravurok kora az, amikor nincs lehetetlen.

Nincs lehetetlen?...

De a festészet nem bravúros bűvészműtávkönyvből áll!

A művészet nem ügyeskedés és nem szemfényvesztés!...

Az alkotás nem szenvedély, hanem szenvedés.

A Párizsból való hazatérés nemcsak szimbólikus jelentőségű. Művészete itt válik valóban szenvedéllyé és szenvedéssé.

ESTE

A mennyezetre erősített hatalmas reflektor kialszik: a nagyműterem elsötétül és a szem lassan barátkozik a hirtelen félhomállyal. A tűz-színek lassú hamvadása a képeken...

Amikor hazajöttem, minden színtelennek tűnt: az emberek, az épületek és utcák, a földek, a fák... Barnákat láttam és szürkéket... De ez rövid ideig tartott. Dalmácia: minden lépés egy-egy kép, és a horizont vertikális tagozódása sugallja a szabadabb képszerkesztést. És a színek! A harmincötös és harminchatos évek jelentős képeit itt festettem: »Emma a kertben«, »Hercegovka«, »Vörös ház«, »Kosztja Sztrajnic«, »Emma és Vera«, »Ministráns«, »Dalmatinka« — ezek mind itt készültek a tengerparton, Mliniben... Termékeny korszakom volt, délelőtt és délután is festettem... Színek, színek... És ekkor kezdtem fölfedezni, egyre izgatottabban és mind türelmetlenebbül, Bácskát... Utcák, Falusi vertfalú dülöngő házsorok és a zombori külváros apróablakú, színes házai... S az ember is mindjobban érdekelt. A kisvárosi élet típusait, mint festői témát nem kerestem, én csupán a világot akartam rögzíteni... Nem törődtem az »életmű«-vel. Festettem. Az eredmény? Erre magam először akkor döbentem rá, amikor a felszabadulás után második beográdi kiállításom, az »Emberek« anyagát válogattam össze Jánossal... Igazi fölfedezés volt számomra felsorakoztatva látni ezt a hatalmas »ember-menaszériát«...

— Azután a megszállás évei, a hadifogság és a »Családi interieur«, a »Koporsós Gyúra«, a »Sárvári asszonyok« és a koldusok, az utcasarkokat, a templom környékét és a temető-közt ellepő elesettek világa... A szarbovári tájképek... És a negyvenéves év alkotásai: a »Tyira«, a »Porcelán-

csendélet« és egy nagyon finom női arcképm, a »Babuci«. Ettől a képemtől nagyon nehezen váltam meg, de anyagiak kényszerítették rá.

— A negyvenötös és az ötvenes év szerencsés ihletközegeket biztosító két esztendő volt: Kupuszínát festettem akkor és itt, a műteremben embe-reket... János volt a modell-felhajtó. »Öregasszony«, »Két kislány«, »Gyúró Vostár«, »Műterem« és az egyetlen üvegre festett képm, a »Kocsmában« — ez itt — mutat a falra — negyvenötben készült... Ötven? Valami lírai ellágyulás fogott el, talán soha annyi finomságot nem sikerült visszaadnom, mint az akkor készült őszi tájképeken... A kukoricások már letörve, a fekete szántóföldeket néma, sárga és barna szárkúpok őrzik — a távoli szállások fehér falai ezüstösek és a fák koronája aranyba játszik... Csend van, végtelen csend a kifosztott mezőkön...

A képeken a tűz-színek lassú hamvadása...

Az utcán már villanyok égnek.

Valahonnan, talán a Dunáról, friss szél kerekedett és az esti város hirtelen fellélegzik a forró júliusi nap után...

ÉJJEL

Távoli ajtódorrenésre ébredek. A kisműterem falain fekete árnyékok libegnek, nyújtóznak, keringenek: a függő utcai lámpa részeg táncot jár és fénye nyugtalanul kutatja a szoba sötétebb zugait.

A balkon előtti fa megéled: rázkódik, libeg, sutorog és lombjai között mintha fogvacogtató félelem bújt volna meg.

Váratlan szélroham: a porfelhő az utcán egy pillanatra mindent elföd.

Villámlás. Újra és egyre szaporábban.

Mennydörgés, mindinkább közeledve: az ablaküvegek remegnek.

Felkelek és a sötét kiállító-teremben át a nagyműterem felé indulok. Útközben becsukom az ablakot: hirtelen nagy esőcseppek hullanak a nyakamba.

Nyári zápor.

A gyér lámpák fényében egyre szélesebben pásztáz: ki-kihagy, de aztán újult erővel zuhog.

A nagyműteremben felcsavarom a villanyt és véletlenül a reflektort is.

A képek hirtelen életre kelnek.

A szoba megtelik színnel és fénnel.

A kísértés túl nagy: megfeledekzem az esőről, az újabb szélrohamról, a huzatról, a csapkodó ajtókról és ablakokról... A képeket nézem.

A képeket, amelyek megszűntek azok lenni: önvallomás mindegyik.

Alkotások, amelyekből kihallani az ember lélegzetvétélét.

Művek, amelyek Belőle nőttek ki...

Érzem jelenlétét, ha nincs is itt.

Testi valóságában is jelen van az éjjeli műteremben.

A képeiben Ő van jelen: aki úgy fest, mint Ő, annál nem is lehet másképp.

Mindig jelen kell lennie alkotásaiban.

Időtlen időkig.

Az eső zuhog.

Szerencsére nem befelé ver; az ablak alatti könyvespolcokon a könyvek szárazok.

Lassú mozdulattal becsukom a toronyszoba ablakait.

Éjfél lehet.

(1957)